

General-maior Corneliu Soare, *Războiul și politica în epoca contemporană*, București, Edit. militară, 1986

Gîndirea științifică, creatoare, a partidului nostru a pus în lumină în mod constant importanța problemelor păcii și dezarmării în lumea contemporană, relevînd cerința imperios necesară de a se garanta, prin eforturile unite ale tuturor popoarelor, bunul cel mai de preț al umanității care este pacea. Idee proeminentă a gîndirii și doctrinei politice românești, ideea păcii, a căpătat un solid fundament teoretic în opera secretarului general al partidului. După cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la sesiunea Marii Adunări Naționale din octombrie 1986, „În actuala situație internațională, se poate afirma că problema fundamentală a epocii noastre este aceea a dezarmării nucleare și generale, a asigurării păcii pe planeta noastră. Nu există și nu poate exista astăzi o altă problemă mai importantă decît asigurarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor la existență, la libertate, independență, la viață și pace!”¹.

Întemeindu-se pe o concepție științifică, novatoare, bazată pe înțelegerea clarvăzătoare a fenomenelor lumii contemporane, străină oricărui dogmatism, cercetarea românească în domeniul științelor politice a elaborat, mai ales în ultimii ani, lucrări de o certă valoare, ce se constituie în contribuții notabile la dezvoltarea atît a gîndirii militare, dar și a teoriei științei politice românești. În rîndul unor asemenea lucrări de referință se remarcă și monografia *Războiul și politica în epoca contemporană*, semnată de general-maior Corneliu Soare. Rezultat al unui amplu și laborios efort de investigație științifică, lucrarea încununează o bogată activitate didactică și de cercetare, consacrată unor probleme de mare însemnătate teoretică și practică finalizate în apariții editoriale cunoscute publicului cititor din țara noastră.

Repunînd în discuție în noile condiții ale existenței armelor nucleare bine cunoscuta — dar și controversata — formulă a lui Carl von Clausewitz, potrivit căreia „războiul este o continuare a politicii cu alte mijloace”, Generalul-maior Corneliu Soare întreprinde și duce la capăt cu succes o interesantă cercetare asupra raporturilor dintre război și politică, privite sub multiple unghiuri, prin prisma unor implicații și consecințe posibile dintre cele mai diverse. Cercetînd un vast material faptic, evaluînd în mod critic opinii și luări de poziție ale unor autori de specialitate, de tendințe diferite, enunțînd idei noi, lucrarea se recomandă ca o monografie de referință în domeniul investigat, utilă nu numai specialiștilor, dar și tuturor celor ce studiază fenomenul politic.

Abordînd subiectul tratat prin prisma aspectelor de strategie militară, dar și a problemelor internaționale, autorul lucrării înfățișează cîteva idei ce se impun prin forța analizei și argumentelor. Ideea centrală care străbate ca un fir roșu întreaga lucrare este aceea că raportul dintre război și politică trebuie astăzi în mod necesar regîndit, astfel încît conceptele, explicațiile, toate soluțiile preconizate să reflecte în mod necesar noile fenomene, să corespundă intereselor vitale ale omenirii, ale păcii și securității popoarelor. Această cerință imperioasă decurge de fapt atît din concepția pe care țara noastră o promovează în mod consecvent cu privire la problemele păcii și războiului, concepție ce servește autorului ca o orientare permanentă, cit și din realitatea faptelor, a învățămintelor pe care umanitatea trebuie să le tragă din experiența conflictelor mai mari sau mai mici, mai vechi sau mai noi pe care le-a cunoscut istoria.

Subordonată acestei cerințe, cercetarea pledează pentru regîndirea raportului dintre război și politică în favoarea politicii, asigurîndu-se, în perspectivă, prevalența politicii asupra acțiunilor de forță, triumful unei politici noi, în viața popoarelor, puse în slujba păcii, prosperității și progresului. Trebuie subliniat faptul că cercetarea întreprinsă de general-maior Corneliu Soare urmează o schemă bine structurată: după ce sînt înfățișate mai întîi noile dimensiuni ale problemelor păcii și războiului în epoca contemporană este evidențiat raportul dintre scop și mijloc în război, trecîndu-se succesiv la studiul soluțiilor politice și militare în cadrul con-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la sesiunea Marii Adunări Naționale. Activitatea internațională a României privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării multilaterale cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezarmare și pace în lume*, 23 octombrie 1986, București, Edit. politică, 1986, p. 12.

flictelor internaționale, a raportului dintre politică, strategie și tehnologie, a relației ce există între conducerea politică și conducerea militară a războiului, lucrarea încheindu-se cu un interesant capitol prospectiv, ce pune în lumină concepția despre pace și calea spre pace: programul complex de dezarmare generală.

Războiul și politica în epoca contemporană este o lucrare ce aduce importante contribuții ce dovedesc valoarea efortului de cercetare întreprins. Sint demne de a fi semnalate considerațiile pe care autorul le face în legătură cu deosebirile ce există între scopurile „formale” și cele „reale” ale războaielor, analiza efectuată în legătură cu amploarea și dimensiunea scopurilor politice ce sint urmărite prin război, argumentele aduse împotriva tezei că războiul constituie un instrument adecvat și necesar al politicii internaționale, studiul corelațiilor posibile între contradicțiile existente în sistemul internațional și eventualitatea unor conflicte militare, propunerea utilizării cumulative a criteriilor de clasă, de putere și geopolitice spre a se putea obține o metodologie adecvată în cercetarea cauzelor războaielor în epoca contemporană ș.a. Această din urmă idee se cere relevată deoarece evenimentele demonstrează că, deși criteriul de clasă rămîne actual, „Interesele și contradicțiile de clasă nu explică... orice conflict armat și nici nu pot fi interpretate în sensul unei apartenențe de clasă a oricărui război” (p. 75). Interesante și deosebit de bine venite sint aprecierile autorului cu privire la raporturile dintre război și sfera politicului („războiul intră doar parțial în sfera politicii”, p. 106), comparațiile între strategie, politică și tehnologie. O idee de mare interes este și aceea cu privire la accentuarea dependenței strategiei militare de analizele politice și de ansamblul demersului strategic în actualele condiții internaționale.

Lucrare teoretică de deschidere, monografia *Războiul și politica în epoca contemporană* este, totodată, o lucrare militantă, ce are calitatea de a pune în lumină pericolul ce-l reprezintă pentru umanitate înțelegerea greșită, denaturarea raportului dintre război și politică, promovarea unor concepții agresive, ce ar putea antrena în final omenirea într-un holocaust nuclear. În această ordine de preocupări sint demne de a fi semnalate publicului cititor criticile bine argumentate aduse la adresa unor doctrine strategice, a unor pretense „cercetări” care, pornind de la Clausewitz, îl denaturează de fapt, inversînd formula clasică a relației dintre război și politică. Cei care au preluat în mod simplist formula că „războiul ar fi o parte a relațiilor politice și nimic în plus”, în realitate „nu au ținut seama nici de toate nuanțele teoriei lui Clausewitz cu privire la raportul dintre scopul politic și mijlocul militar, nici de unele inconsecvențe logice ale operei sale și nici de implicațiile practice ale acestei probleme” (p. 105). Remarcăm considerațiile pertinente cu privire la cursa înarmărilor, criticile aduse pretenșelor „argumente de securitate” pe care le folosea noii adepți ai politicii de înarmări („Evenimentele au arătat că logica descurajării este profund deficitară” — p. 173), evidențierea pericolului „războiului stelelor”, ce tinde să devină un factor destabilizator, de împiedicare a negocierilor de dezarmare.

Idei interesante sint aduse și în capitolul ce examinează raporturile dintre conducerea politică și cea militară a războiului, prilej pentru autor de a pune în lumină importanța doctrinei militare a statului român, însemnătatea acesteia pentru asigurarea capacității de apărare a țării. Se relevă, pe bună dreptate, că politica militară a Partidului Comunist Român, ce cuprinde elemente de mare originalitate, constituie o parte integrantă a politicii generale de construire a socialismului și comunismului, de promovare a păcii și colaborării cu toate statele, expresie a intereselor vitale ale națiunii noastre socialiste.

Cea din urmă parte a monografiei semnate de general-maior Corneliu Soare este dedicată perspectivelor păcii și războiului, punindu-se în valoare, cu acest prilej, importanța concepției enunțată de conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu. „Eliminarea războiului din viața societății — scrie Corneliu Soare — nu mai poate fi privită astăzi ca o chestiune a unui viitor foarte îndepărtat, ci ea a devenit o necesitate obiectivă a lumii contemporane” (p. 33). Evaluînd factorii prezenți în viața internațională, elementele „pro” și „contra”, cele care provoacă tensiuni și cele care acționează în favoarea păcii, autorul își exprimă optimismul, apreciînd că a venit timpul ca „în raporturile dintre politică și război să prevaleze în cele din urmă forțele rațiunii și progresului, ca sfîrșitul mileniului doi și începutul mileniului trei să aducă omenirii mult dorita eliberare de coșmarul catastrofei ireparabile, eliminarea conflictelor armate, triumful cauzei păcii și colaborării internaționale” (p. 260).

Lectura acestei interesante lucrări, scrisă într-o formă clară, cursivă, bogat exemplificată, suscită reflecții, îndemnînd la continuarea demersului de deslusire a fenomenelor vieții internaționale în perspectiva viitorului. Evoluțiile sinuoase ale negocierilor de dezarmare, momentele de speranță dar și cele de recul pe care le înregistrează tratativele actuale, denotă că armele nucleare, „programul S.D.I.” nu vor dispărea așa ușor din arsenalul unei diplomații ce face din ele „atu-ul” promovării unor interese de mare putere. Pe de altă parte, eliminarea armelor nucleare în condițiile în care nu se vor întreprinde și măsuri hotărîte de dezarmare convențională va păstra mai departe riscul producerii unor eventuale conflicte. De fapt, este o realitate de necontestat că toate conflictele care sint prezente astăzi în lume sint conflicte convenționale, deși riscul escaladării lor este întotdeauna prezent. „Mileniul doi”, pentru a intra în istorie ca un adevărat mileniu al păcii, trebuie să elimine deci atît armele nucleare, principalul instrument al politicii de forță, dar și orice fel de arme, nu numai convenționale, dar și „eco-

nomice", în condițiile în care, după cum a arătat președintele României, subdezvoltarea a devenit și ea „o bombă cu efecte întârziate”.

Raportul dintre „război” și „politică” se cere astăzi, mai mult ca oricând, dedogmatizat, abordat sub multiple unghiuri și tratat într-o perspectivă novatoare. Din acest punct de vedere cercetarea pe care o întreprinde general-maior Corneliu Soare se impune prin forța argumentelor și profunzimea reflecției întreprinse. Ea denotă un efort laborios de „gîndire” care trebuie să caracterizeze tot mai mult știința politică românească.

Conf. dr. Victor Dănculescu

Cercetarea problematicii tineretului. Realități și perspective (coord. Dumitru Bazac), București, Centrul de cercetări pentru problemele tineretului, 1986

În decurul variat al literaturii social-politice din țara noastră, cartea despre tineret, și îndeosebi, cea referitoare la cercetarea problemelor tineretului, ocupă un loc distinct. Lucrarea *Cercetarea problematicii tineretului. Realități și perspective* (coordonator Dumitru Bazac) cuprinde o selecție a intervențiilor prezentate în cadrul sesiunii anuale de comunicări științifice organizată de Centrul de cercetări pentru problemele tineretului în anul 1985.

Fără să urmărească oferirea unei imagini atotcuprinzătoare — dar fiind foarte aproape de aceasta — a realităților complexe și dinamice ale muncii și vieții tineretului, volumul menționat și-a propus, după cum se menționează în „Cuvîntul înainte”, să pună la dispoziția celor interesați — propagandiști, cercetători, tineri, activiști ai organizațiilor de tineret și ai altor instituții social-educative — o serie de concluzii desprinse din cercetarea științifică și din acțiunea practică cu tineretul în scopul unei mai bune cunoașteri a problematicii cu care se confruntă tineretul anilor '80 și ca un nou „îndemn la schimb” de idei pentru continua perfecționare a cercetării științifice a tineretului în scopul creșterii rolului său în procesul educației comuniste și al participării tot mai active a tinerii generații în ansamblul vieții noastre economice și social-politice” (p. 9).

În cele peste 60 de referate și comunicări inserate în volum sînt analizate, cu accente și modalități diferite, procesele dinamice ale formării și dezvoltării conștiinței socialiste, ale pregătirii, integrării și mobilității socio-profesionale, ale participării tineretului la viața economică, culturală și politică, inclusiv la decizie. Prin intermediul acestor procese sînt relevate mutațiile continue care se produc în rolul și funcțiile tineretului în societate, în conștiința și în comportamentul său în lumina tezei fundamentale a partidului nostru, formulată în Programul P.C.R., care definește tineretul ca puternică forță socială, ca viitorul națiunii noastre socialiste.

În ansamblu, studiile publicate realizează o sinteză a stadiului actual al preocupărilor teoretice, metodologice și de cercetare concretă, prin dezbaterile obiectivelor și modalităților de perfecționare calitativă și de sporire a eficienței sociale a cercetărilor din țara noastră referitoare la tineret. Un loc central, în substanța volumului, îl ocupă relevarea însemnătății hotărîtoare a operei teoretice și practice a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru fundamentarea întregii strategii a educației și acțiunii social-politice în rîndurile tinerii generații și a orientărilor de bază ale studiilor științifice a problematicii tineretului.

Reproducînd, în bună măsură, structura sesiunii științifice în care au fost prezentate, comunicările științifice și referatele sînt grupate în volum după cum urmează: partea întâi: „Referate generale”; partea a doua — comunicările susținute în prima secțiune a sesiunii intitulată: „Educația comunistă a tinerii generații; rolul UTC în formarea și dezvoltarea multilaterală a personalității tinerilor în spiritul valorilor și normelor societății socialiste”; partea a treia — comunicările secțiunii a II-a Integrearea și participarea activă a tineretului în structurile economico-sociale ale societății din perspectiva documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R.; partea a patra — comunicările secțiunii a III-a intitulată: Tineretul în contextul problemelor lumii contemporane în perspectiva obiectivelor Anului Internațional al Tineretului.

Volumul se deschide cu referatul intitulat: *Exigențe și sarcini ale acțiunii politico-educative în rîndul tineretului pentru înfăptuirea Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român*, semnat de tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului, care realizează o veritabilă radiografie a problemelor cu care se confruntă tineretul contemporan, relevînd importanța abordării complexe și unitare a acestora sub egida Anului Internațional al Tineretului, manifestare de amploare universală, inițiată de țara noastră și adoptată de Adunarea Generală a ONU. Totodată, sînt înfățișate contribuțiile organizațiilor de tineret și de studenți la educarea comunistă, revoluționară a tinerii generații, implicarea lor hotărîtă în procesul de transpunere în practică a directivelor Congresului al XIII-lea al partidului. „Constituind o realitate complexă și dinamică — se arată în această lucrare — tineretul, problematica sa, impun luarea în considerare a unei multitudini de parametri, componente și factori sociali. În același timp, evaluarea obiectivă, realistă a aspectelor actuale necesită a fi completată cu o viziune prospectivă

asupra vieții și muncii tineretului. În acest context, cercetarea științifică poate și trebuie să-și aducă contribuția ei specifică la cunoașterea tuturor aspectelor muncii, vieții și educației tinerei generații. Este, desigur, evident că, în conformitate cu prevederile directivei Congresului al XIII-lea privind cercetarea din domeniul științelor sociale, activitatea de studiere a problematicii tineretului va trebui să fie realizată în strinsă corelație cu aprofundarea înțelegerii legilor obiective, a modificărilor și noulor forme de acțiune a acestora în societatea socialistă și să urmărească permanent folosirea concluziilor cercetării în concordanță cu realitățile și perspectivele dezvoltării patriei noastre, cu locul, rolul și răspunderile tinerei generații în înfăptuirea progresului economico-social" (p. 19). Totodată, autorul a insistat asupra necesității creșterii calitative a investigațiilor întreprinse de Centrul de cercetări pentru problemele tineretului și a accelerării procesului de implementare a concluziilor acestora în activitatea organizațiilor de tineret din țara noastră.

Un anumit bilanț al activității Centrului de cercetări pentru problemele tineretului a fost înfățișat în referatul intitulat *Orientări tematice actuale și de perspectivă în cercetarea științifică a tineretului* (semnat de Marin Manolescu, directorul CCPT) iar referatele: *Participarea activă a tinerei generații în structurile economico-sociale ale societății* (autor prof. dr. ing. Barbu Gh. Petrescu, director general al Institutului central de cercetări economice), *Aspecte ale educației prin muncă și pentru muncă în perspectiva integrării socio-profesionale a tinerilor* (autor Marin Iliescu, director în Ministerul Educației și Învățământului) și *Tineret — cultură — profesionalizare în condițiile societății noastre socialiste* (autor: prof. dr. Ion Drăgan, directorul Centrului de cercetări sociologice) au deschis evantaiul problemelor aprofundate în capitolele volumului.

Nivelatoare, într-o anumită măsură, încercarea de sistematizare a comunicărilor prin gruparea lor sub enunțurile corespunzătoare părților anunțate din lucrare oferă, totuși imaginea unui larg spectru problematic în care incursiunile în real se împletesc în mod armonios cu generalizările privind fapte și situații simptomatice din munca și viața tineretului. Astfel, comunicările au evidențiat faptul că, manifestarea spiritului revoluționar al tineretului se asociază unei concepții științifice despre lume și viață, iar acestea se concretizează în participarea creatoare a tinerei generații, alături de întregul nostru popor la înfăptuirea obiectivelor construirii societății socialiste multilateral dezvoltate: contribuțiile sistemelor de norme specifice societății noastre socialiste, ale educației politice și morale, precum și ale procesului de pregătire științifică și ideologică, făcându-se referiri inclusiv la implicarea organizațiilor U.T.C. în aceste procese. Un loc distinct între comunicările publicate îl ocupă cele referitoare la problematica fenomenelor mistico-obscurantiste și a educației materialist-științifice în etapa actuală. Un alt grup de comunicări relevă, cu precădere, originalitatea concepției juridice românești privind sistemul structurilor de reeducare a minorilor care au săvârșit fapte antisociale, particularitățile procesului reeducativ-recuperativ, prevenirea și combaterea manifestărilor antisociale în rândul minorilor și tinerilor. Alte comunicări se referă la rolul familiei ca factor de socializare, precum și la importanța procesului de educație pentru viața de familie.

În seria schimbărilor socio-profesionale și cultural-educative din lumea tineretului sînt incluse, prin intermediul altor comunicări publicate în volum, mutațiile calitative în structura forței de muncă din agricultură și aspecte ale integrării tinerilor din mediul rural, noi dimensiuni ale stilului de viață în colectivele muncitorești, creativitatea în pregătirea inginerilor de sistem, unele atitudini epistemice ale cercetătorilor științifici. De asemenea, în alte comunicări, se insistă asupra relației cultură-profesionalizare ca problemă a producției moderne, asupra dinamicii modelelor culturale de integrare socială și a principiilor constructive în formarea personalității creatoare a tineretului. Nu sînt omise nici problemele pregătirii tinerilor muncitori prin învățământul superior seral și nici cele referitoare la orientările valorice și la opțiunile privind stilul de viață la studenți. Preferințele tinerilor pentru folosirea timpului liber și comportamentul turistic al acestora completează un tablou ale cărui principale coordonate sînt munca și viața tineretului examinate cu rigoarea cercetării științifice. Pe acest temel, în numeroase comunicări din volum, sînt confruntate perspectivele dezvoltării economico-sociale cu cerințele necesare adîncirii caracterului prospectiv al cercetărilor pe problematica tineretului.

Pornind de la și gravitînd în jurul strălucitei inițiative a țării noastre privind pregătirea, organizarea și marcarea Anului Internațional al Tineretului (în 1985), un important număr de comunicări, grupate în ultima parte a volumului, redă aspecte esențiale ale atitudinilor fundamentale ale tineretului, ale participării sale la soluționarea problemelor majore cu care se confruntă în prezent omenirea. Semnificația Anului Internațional al Tineretului este relevată în cadrul contextului reprezentat de procesul general de abordare de către O.N.U. a problematicii tinerei generații de azi și sînt înfățișate echivalențele de conținut ale elementelor emblematicii devize a AIT „*Participare, Dezvoltare, Pace*”. Totodată, sînt puse în lumină atitudini și preocupări ale tineretului român față de pace și față de complexitatea evoluțiilor mondiale contemporane. Relevarea unor tendințe și evoluții în mișcarea de tineret pe plan mondial încheie volumul care dobindește astfel o anumită împlinire. De altfel, dacă ar fi să ne referim numai la deschiderile pe care le conține, atît pe plan problematic (de exemplu: solicitarea continuării procesului început de marcarea AIT, îndemnul de a aprofunda și pe mai departe investigarea științifică a

diverselor aspecte care compun universul tinereții etc.) cit și metodologic (adoptarea imperativului efectuării unor noi cercetări cu caracter prospectiv, solicitarea și propunerea unor inovații în rindul tehnicilor de investigare) această cuprinzătoare lucrare întrunește toate exigențele. Deși inegale ca stiluri și ca forme de prezentare, comunicările reunite în volum oferă un tablou problematic variat, căruia nu-i lipsesc nici aprofundările și, deci, nuanțele și nici generalizările pe baza cărora pot fi elaborate strategii eficiente ale acțiunii sociale în rindul tinereții.

Vasile I. Zărnescu

Fred Mahler, *Tinerețea în timp și spațiu*, București, Edit. Albatros, 1986

Autor al lucrării *Introducere în juvenologie*, apărută acum patru ani la Editura Științifică și Enciclopedică, Fred Mahler ne oferă acum un eseu — dens, plin de metafore, făcând apel la zestrea culturală a cititorului, invitându-l să se deschidă „năvelei” de informație, să se situeze și să se autodefinească prin raportare la cei ce l-au precedat. Așa cum scrie în prefața intitulată, inspirat, *Spirala generațiilor* scopul cărții este „acela de a prezenta cititorului, și mai ales celui tânăr, elemente semnificative ale evoluției în timp și spațiu a concepțiilor despre tinerețe”. Autorul își propune să prezinte „varietatea istorică și culturală” a imaginilor despre tinerețe, dar și prezența, uneori la mari distanțe în timp și spațiu, a unor „teme perene și perspective comune”. Astfel, surprinde atât imaginea tinerețului în cultura popoarelor (în artă și literatură, cu deosebire), cit și prezența lui în conștiința comună, în istoria mentalităților și vieții cotidiene.

Dinamica generațiilor, crede autorul, poate fi prezentată utilizând valoarea euristică a metaforelor: punctul, cercul și spirala. *Punctul* ar constitui acele concepții care reduc complexitatea relațiilor dintre tineri și adulți la concepția „totul începe cu noi”. *Cercul* ar traduce poziția paternalistă, autoritaristă după care tinerii ar reproduce mereu orientările valorice ale generațiilor anterioare („nimic nou sub soare”). *Spirala* reprezintă imaginea continuității și discontinuității generațiilor, fiecare generație fiind o „prelungire” a celor dinainte, asigurând transmiterea valorilor. Opțiunea pentru formula spiralei înseamnă, desigur, extragerea substanței din rodul generațiilor anterioare, dar și capacitate de schimbare, de înnoire: o orientare *prospectivă și creativă*.

Cum pot fi comentate capitolele cărții? Poate doar subliniind faptul că pentru fiecare vîrstă a omenirii au fost extrase miturile reprezentative, personajele exemplare, ideile și concepțiile perene. Mitul „vîrstei de aur”, așa cum apare înfățișat la Hesiod, corelează „perfecțiunea originară” cu „tinerețea fără bătrînețe”, cu bucuria unei vieți îndestulate și fericite. Dintre eroii mitologici ai tinereții sînt prezentați Gîlgames, cel în căutarea „tinereții veșnice”, dar lipsit de „înțelepciune”, Herakles, „eroul-zeu” ce dobîndește tinerețe veșnică, Theseus — apărătorul și eliberatorul tinereții, Telemah — simbolul „învățărilor sociale dirijate”, cel ce sub îndrumarea părintelui său Ulise asigură succesiunea și continuitatea, devine altul fără a se rupe de modelul inițial.

Orizontul antichității este reprezentat de modelul „dragostei, respectului și supunerii absolute a fiului față de tatăl său” (Confucius), de învățătura modernă a lui Socrate care îndemna („corupea”, au zis unii dintre contemporanii săi) tineretul la autonomie de gîndire și comportament întemeiat pe abordarea critică a vechilor valori, de modelul de formare a tinerilor în raport cu normele și legile polis-ului, propus de Aristotel. În Evul Mediu tinerețea s-a confruntat, pe de o parte, cu cerința supunerii și credinței, pe de altă parte, cu orientarea emancipatoare, dictată de rațiune, redînd omului capacitatea sa de autodeterminare; „paradoxul prezenței în același timp a idealului și contraidealului tinereții în Evul de mijloc — conchide autorul — definește tînrul înainte de orice prin supunere la ierarhia diferitelor autorități și, totodată, în apologia tinereții în literatura centrată pe cavalier, erou ale cărui atribute de vitalitate, vitejie, neprihănire, onoare și generozitate nu puteau fi mai bine întruchipate decît de tînr”.

Renășterea ne-a dat „măsura de aur” a tinereții. Acestei perioade îi datorăm concepția lui Erasm după care tinerețea e vîrstă „nebungiei”, a tot ce înseamnă impuls de realizare, spirit vital, energie spontană, precum și „învățătura” lui Machiavelli după care „omul are capacitatea de a-și plămîdi singur viața în măsura în care știe să-și guverneze «soarta» prin propria lui «virtute» aptă să folosească într-o măsură cît mai mare «ocaziile»”. Și tot în această epocă apar *Învățăturile* lui Neagoe Basarab, adevărat tratat de pedagogie practică, de știința conducerii adresate tînrului domn. Iar „utopiile” lui Morus și Campanella propun „lumi noi”, în care tinerilor li se oferă posibilități de realizare, alternative pe măsura aspirațiilor lor.

Un capitol realizat e și cel intitulat „Mașina didactică” a lui Comenius în epoca lui Galilei, Bacon, Descartes și Spinoza. În centrul capitolului stă concepția despre „noua educație” a lui Comenius care-l învață pe tânăr „modul de a acționa”. Tinerețea este vîrstă maximei educabilități, afirmă Comenius, este vîrstă asemănătoare lunii lunie în care se pîrguiesc toate fructele și apar roadele timpului.

Atenție specială a fost acordată de autor și unor opere care au marcat momente de răscruce în concepția despre tinerețe. În *Peripeziile lui Telemah*, lucrare apărută în 1699, Fénelon definea tinerețea ca o condiție necesar perfectibilă, ce trebuie modelată prin învățare, iar Jean-Jacques Rousseau în *Emil sau despre educație* „descoperea” copilul și tânărul ca „vîrstă critică”, urmărind deplina și liberă afirmare a personalității sale printr-un proces formativ anti-autoritar. După Hegel „tinerețea este menită să ducă mai departe lumea și știința” dacă ea „se desăvîrșește prin lucrarea spiritului”; tinerețea este deci o posibilitate, un mijloc între realitate și necesitate. Cei doi eroi tineri ai lui Goethe, Werther și Wilhelm Meister reprezintă „studii de caz” ale actului neintegrării/integrării sociale, ultimul ilustrînd „inițierea”, „ucenicia”, parcurerea drumului pînă la desăvîrșirea personalității. Pentru Goethe, a arătat-o și Noica, tinerețea înseamnă bucurie, sănătate, înțelepciune, productivitate, nemurire, adică deplina posibilitate de împlinire umană.

În ultimul capitol, analizînd concepțiile contemporane despre tinerețe, autorul ne înfățișează viziunea marxistă asupra acestei perioade de vîrstă, subliniind disponibilitatea tinerețului pentru schimbare, potențialul său revoluționar, conștiința sa de generație, comportamentul său anticipativ, emancipator și participativ. Tinerețelul — crede autorul — este acela care a contribuit și va contribui la asigurarea „solidarității generațiilor”.

O asemenea istorie culturală a tinereții stă bine atît în mina ucenicului, cit și a dascălului, aceasta e „recomandarea” pe care o facem.

Adrian Neculau

Les sciences sociales dans le changement socio-politique (ed. Denis Duclos), Paris, Éditions Economica, 1985

Volumul sintetizează dialogul și controversele prilejuite de lucrările colocviului *Impli- carea științelor sociale în schimbarea socio-politică*, care a avut loc la Paris în mai 1983, în cadrul suitei de reuniuni periodice „Rencontres — Sciences Sociales”. La colocviu au participat aproape 300 de cercetători din științele sociale, marea majoritate sociologi, reprezentanți ai unor ministere, organizații economico-sociale de stat sau particulare, asociații științifice, administratori și planificatori ai cercetării, oameni politici, ziaristi. Colocviul și-a propus să evalueze starea științelor sociale în Franța, în perspectiva cîntării unei mai active „identități sociale” a practicilor acestor științe și a integrării lor mai eficiente în viața socială a țării. Dezbaterile au urmărit în mod deosebit să identifice noile posibilități și modalități de participare a științelor sociale la schimbarea socio-politică la doi ani după venirea la putere a stîngii în Franța, în contextul reformelor și al eforturilor de modernizare întreprinse de noua guvernare, al exigențelor și condițiilor integrării cercetărilor sociale în procesul de înnoire a diferitelor sectoare de activitate.

Dezbaterile a reluat, sub aspect principal, temele devenite oarecum clasice în abordarea statutului științelor sociale și al cercetătorului social — cercetătorul, un observator sau un „actor” social, participant activ la viața socială și politică; tema responsabilității sociale și morale a cercetătorului; întrebările referitoare la realizarea echilibrului dinamic între identitatea mediului cercetării sociale și inserția acestuia în viața socială, între inițiativa cercetătorului și comanda socială în alegerea temelor de cercetare, între autonomia comunităților științifice și planificarea cercetărilor sociale; relația dintre cercetarea fundamentală și cea aplicativ-contractuală; căile interacțiunii dintre instituțiile de cercetare și organisme economico-sociale; modalitățile de finanțare a cercetării sociale; relația cercetare-expertiză socială-decizie socio-politică; reprezentarea sociologiei ca mijloc de legitimare a realităților sociale și deciziilor sau, dimpotrivă, ca factor activ al înnoirii sociale ș.a.

Dezbaterile și concluziile lucrării sînt dominate de ideea întăririi necesare a activismului social al cercetării, al poziției și opțiunilor cercetătorului social. Această orientare s-a exprimat în ideea aducirii „interacțiunii dintre cercetător și actorii sociali”, în două direcții — participarea activă a cercetătorului la acțiunea socială și, pe de altă parte, asocierea „actorilor sociali” la cercetare. Această idee a „interacțiunii cercetător-actori sociali” devine o dominantă a gândirii și concepțiilor despre cercetarea socială. Continuă a fi, în același timp, prezentă preocuparea menținerii identității specifice a celor două tipuri de activitate: cercetătorul nu se poate substitui actorilor sociali, iar aceștia, asociindu-se cercetării, nu anulează funcțiile specifice ale cercetătorilor profesioniști. Este semnificativă pentru progresul către o viziune activă asupra cercetării sociale recunoașterea faptului că cele două poziții — cea de cercetător și cea de actor

social — nu sînt incompatibile, cum au susținut mulți teoreticieni care au interpretat, în termeni antinomici distincția făcută de Max Weber între „săvant” și „omul politic”.

Informațiile cuprinse în lucrare oferă imaginea unei largi ramificări și implementări instituționale a cercetării sociologice în Franța. În afara numeroaselor centre și laboratoare universitare și academice de cercetare funcționează: Departamentul Științelor Omului și ale Societății în cadrul Ministerului Cercetării și Industriei; Direcția Științelor Omului și Societății în cadrul Consiliului Național al Cercetării Științifice; Direcția Cercetării (cuprinzînd numeroși sociologi, pedagogi, psihologi și alții) la Ministerul Educației; Misiunea „Tehnologia, forța de muncă și munca” creată pe lângă Ministerul Cercetării și Industriei; Oficiul de Evaluare Tehnologică, înființat pe lângă Parlament (Adunarea Națională) — Franța fiind a doua țară, după S.U.A., care dispune de o asemenea instituție — integrează un număr apreciabil de cercetători în științele sociale, sociologi și alții. Ministerele economice și sociale (ca, de exemplu Ministerul Urbanismului și Locuințelor, Ministerul Sănătății Publice ș.a.) dispun, de asemenea, de însemnate organisme pentru cercetarea sociologică. Numeroase sînt organismele și unitățile economico-sociale care fac apel la sociologi și la alți cercetători sociali, solicitîndu-i în calitate de consilieri sau experți pentru studierea și soluționarea problemelor socio-umane specifice diferitelor domenii de activitate, îndeosebi a celor privind integrarea socio-profesională a grupurilor de muncă și optimizarea folosirii resurselor de muncă, a ansamblului resurselor de creștere a productivității muncii; Multiplicarea unităților de „consultare” și expertiză socială a condus la crearea unei „Fédération Nationale des Boutiques de Science” (o federație națională a acestor unități care oferă consultații științifice la cererea diferitelor organisme economico-sociale publice sau private). Peisajul bogat și divers al cercetării sociale, îndeosebi sociologice, nu înlătură cu totul insatisfacțiile mai generale resimțite de cercetători în legătură cu două aspecte: insuficiența fondurilor alocate cercetării sociale și aria restrînsă a valorificării în practică și, mai ales, în luarea deciziilor cu privire la rezultatele acesteia.

Varietatea și actualitatea tematicii dezbătute sînt ilustrate de capitolele primei părți a volumului: științele sociale, intervenția și acțiunea; cercetătorul, expertiza și puterea; condițiile statutare și financiare ale cercetării în științele sociale; regionalizarea cercetării; condițiile deontologice și instituționale ale implicării științelor sociale în schimbarea socio-politică.

În acest context sînt prezentate considerații și puncte de vedere în legătură cu problemele finanțării publice a cercetărilor sociale și ale modalităților de funcționare a *comenzii sociale*. Se insistă asupra faptului că producerea și cumularea cunoștințelor sociale nu se pot baza numai pe imaginația cercetătorilor izolați, fiind necesare și în acest domeniu fonduri însemnate — chiar dacă proporțional reduse față de cele pentru cercetarea din științele naturii și tehnologie — organisme stabile și suficiente de puterice pentru cercetare, mecanisme și canale multiple de comunicare și integrare în viața socială. Este exprimată insatisfacția față de faptul că numai 4,5 % din bugetul civil al cercetării revine în Franța științelor sociale și umane, circa 2/3 din aceste fonduri fiind gestionate de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.R.S.). Este reliefat faptul că Ministerul Cercetării și Industriei a sporit anual fondurile pentru științele sociale și umane de la 27 milioane franci în 1981 la 44 milioane în 1982 și la 62 milioane în 1983, ca și proporția relativ ridicată a fondurilor (15 %) alocate de Ministerul Educației Naționale științelor sociale și umane. Ministerul Culturii susținea cercetarea socială și umană cu 41 milioane de franci în 1983, iar Ministerul Planificării cu 20 de milioane.

Relativ la funcționarea *comenzii sociale* pentru cercetarea în științele sociale și umane, se subliniază necesitatea aprofundării relațiilor dintre instituțiile publice (ministere, alte organisme) și unitățile de cercetare, a orientării eforturilor spre teme și probleme prioritare, necesitatea depășirii atomizării și dispersării eforturilor de cercetare, precum și ideea unei planificări și coordonări specifice, suplă, a activității de cercetare. Deosebit de importantă este ideea implicării cercetătorilor în formularea *comenzii sociale*, aceștia fiind chemați să contribuie la „transformarea întrebărilor societății în întrebări de cercetare” (p. 32). În viziunea participanților la dezbateri este de dorit ca orientarea tematicii de cercetare și formare a cerințelor societății în materie de cercetare să nu fie o simplă expresie a unor decizii administrative, exterioare organismelor de cercetare, ci rezultatul unei conlucrări între „actorii” practicii sociale, instituții și diverse foruri de decizie și colectivele de cercetători. Calea cea mai eficientă pentru mobilizarea cercetătorilor spre o tematică socială de interes major pentru societate este considerată a fi dezbaterile științifice și sociale cu participarea reprezentanților practicii și vieții sociale și a cercetătorilor. Unii dintre participanți își exprimă îngrijorarea în legătură cu perspectiva ca cercetarea să depindă exclusiv de „cură după contracte”, cerînd ca statul să asigure unităților de cercetări sociale „mijloace de bază” pentru garantarea funcționării și păstrarea identității lor sociale.

Sînt evocate experiențe pozitive și negative pentru început — de „regionalizare” (descenralizare) a cercetării în științele sociale. Un rol pozitiv joacă, în această direcție, crearea noilor elemente instituționale, menite să încurajeze pe plan regional și local cercetarea științifică, inclusiv cea sociologică, cum sînt: „Comitetele consultative ale cercetării” la nivelul regiunilor și instituirea unor „delegați regionali” pentru cercetare și dezvoltare tehnologică. În această pers-

pectivă au sporit posibilitățile de participare a cercetării sociale la rezolvarea problemelor locale, îndeosebi în ce privește orientarea formării, reciclării și integrării forței de muncă, amenajarea și sistematizarea localităților, dezvoltarea serviciilor și a construcției de locuințe. Prin „regionalizarea” cercetării sociale se creează un suport pentru susținerea logistică a industrializării și modernizării diferitelor zone. Dar, implantarea regională a cercetării sociale poate avea și funcții epistemologice mai generale, neașteptate, solicitând științele sociale în direcția unor abordări teoretico-metodologice novatoare și fructuoase.

Dezbaterile reunite în partea a doua a lucrării poartă titlul „Științele sociale în fața mutațiilor tehnicii, industriei și muncii”. Sînt abordate raporturile dintre științele sociale și noile tehnologii, politicile industriale, munca și folosirea forței de muncă, marile întreprinderi, sindicatele. Pornind de la faptul că politica franceză a plasat dezvoltarea tehnologică în centrul strategiei „ieșirii din criză” și a noilor direcții de modernizare, științele sociale sînt angajate în studierea mai profundă a multiplelor consecințe sociale și economice ale noilor tehnologii. Dezbaterile conturează tabloul temelor majore ale cercetărilor situate în acest domeniu: inovația tehnologică și schimbarea relațiilor sociale; adaptarea noilor tehnologii, create în afara Franței, la condițiile economico-sociale specifice acesteia; decalaje dintre dezvoltarea tehnologică și progresul social, factorii sociali ai promovării noilor tehnologii și riscurile sociale ale acestora, obstacole la introducerea noilor tehnologii; efectele acestor tehnologii asupra muncii și structurii forței de muncă, asupra relațiilor ierarhice în întreprinderi, ca și asupra modului de viață și de gîndire al oamenilor. Perspectiva teoretică care inspiră aceste cercetări, ocupînd un loc tot mai însemnat în toate țările lumii, este cea a pregătirii societății pentru noile tehnologii și a formării capacităților de stăpînire socială a efectelor și consecințelor acestora, pornindu-se de la concluzia că extinderea noilor tehnologii constituie, deopotrivă, un fenomen economic, tehnic și socio-cultural.

Sînt reproduse rezultatele unei anchete asupra instituțiilor care se ocupă de cercetarea socială a introducerii noilor tehnologii, precum și asupra tematicii prioritare a acestora. Ancheta relevă existența a peste 150 de echipe de cercetare (în diferite laboratoare și instituții, organizații etc.), ale căror teme sînt distribuite în 21 de domenii, dintre care mai solicitate sînt: telecomunicarea, comunicarea, informatica, riscul tehnologic, gestiunea, organizarea muncii, psihologia muncii, educația și învățămîntul, *loisir-ul*, etc. Circa 18% din cercetări sînt consacrate grupului tematic „audio-vizual, comunicare, mass-media, telecomunicații” (difuzarea noilor tehnologii de comunicare și efectele ei — schimbarea socială, difuzarea culturii tehnice, crearea de noi locuri de muncă în domeniul tehnologiilor informatice, impactul acestora asupra modului de viață, a mediului urban, tendințele de centralizare a informației și efectele ei etc.). Urmează în ordinea descrescîndă a ponderii cercetărilor următoarele domenii tematice: energia și multiplicarea centralelor atomo-electrice (13%), informatica (12%), industria, întreprinderea și folosirea forței de muncă în perspectiva noilor tehnologii (11%), raporturile tehnologie-știință (5%) ș.a. Studiile abordează noile probleme sociale generate de introducerea tehnicilor de vîrf; robotizarea și influența ei asupra structurii și pregătirii forței de muncă, gestiunii și relațiilor de muncă, restructurării rolurilor și funcțiilor în întreprindere; promovarea inovației tehnologice în întreprinderile mici și mijlocii; adaptarea mediului social la noile tehnologii; eficiența acestora etc.

Cu toate că a fost lansat un program special de cercetări sub emblema „Știință, tehnologie, societate”, participanții la dezbaterile coloquului își exprimă regretul pentru folosirea restrînsă a cercetărilor sociale în procesul de modernizare și de introducere a noilor tehnologii, în studiile pentru elaborarea unor strategii clare în acest domeniu. În ce privește abordările teoretico-metodologice este amintită rămînerea în urmă a studiilor de sociologie și psihologie a muncii industriale, care nu au reușit să găsească soluții pentru depășirea crizei fordismului în organizarea muncii și pentru imaginarea de forme creatoare, adecvate noilor tehnologii.

Ultimele două părți ale volumului („Științele sociale, modurile și stilurile de viață”, „Științele sociale și educația”) aduc, de asemenea, informații și puncte de vedere care exprimă căutările pentru inovare în organizarea și tematica cercetării sociale în Franța, pentru noi forme de participare a acesteia la studierea și stimularea schimbării sociale. Semnificativă este tendința spre studierea tot mai largă a schimbării sociale în dimensiunile ei culturale și educative, în laturile vieții spirituale a societății, nu numai în sfera muncii și a economicului.

În ciuda diversității și divergențelor de opinii, volumul pledează în substanță pentru o implicare mai dinamică a științelor sociale în schimbarea socio-politică, recunoscîndu-se că această cercetare nu poate funcționa niciodată ca o „inginerie socială” neutră. Date fiind formația și opțiunile politico-ideologice ale majorității participanților la dezbateri, lucrarea ne oferă imaginea unei viziuni revoluționare, militante, asupra rolului științelor sociale și umane în viața societății. Reflectînd firesc contradicțiile și dilemele societății franceze și ale guvernării ei din acești ani, particularitățile organizării cercetării sociale în Franța, sînt abordate numeroase probleme de interes mai general, reflecții și căutări — care, într-o formă sau alta, au multiple puncte de intersecție cu preocupări existente în cele mai multe țări. Ea este plină de informații și sugestii instructive pentru toți cei care sînt preocupați de creșterea aportului cercetării sociale

la rezolvarea problemelor dezvoltării economico-sociale prin îmbunătățirea tematicii acestora, printr-un echilibru nou al cercetării fundamentale și aplicative, prin sporirea vocației aplicative a cercetărilor, a funcțiilor lor critic-constructive și prospective, prin integrarea lor în viața și activitatea socială, prin cultivarea interesului pentru nou, a eforturilor de descoperire și generalizare a experiențelor și faptelor înnoitoare, purtătoare de viitor, a tendințelor generatoare de schimbare și progres social.

Ion Drăgan

Angelos Angelopoulos, *Un plan mondial pour l'emploi. Pour un Keynesisme à l'échelle internationale*, Paris, P.U.F., 1984

Lucrarea pe care o supunem atenției cititorilor încearcă o analiză de ansamblu a economiei mondiale în scopul formulării unei strategii teoretice fundamentale de acțiune. Așa cum arată Laurence R. Klein (Laureat al Premiului Nobel, S.U.A.) în prefață, autorul propune o „schemă cutezătoare nouă” care să se plaseze „deasupra unor ajustări operate de la o zi la alta” (p. 6). În acest sens, pornind de la un model teoretic de interpretare a lumii contemporane, se prezintă o diagnoză a situației și, în final, se propun soluțiile care — în viziunea demersului teoretic de bază — ar putea conduce spre o nouă și mai bună stare de fapt. Vom urma pe autor în aceste etape ale cercetării, punând și noi accentul pe unele elemente fundamentale ale raționamentului în cadrul cărora faptele își găsesc locul și semnificația lor multilaterală.

Ca și mulți alți autori care și-au pus ca scop descifrarea naturii etapei actuale în care ne aflăm, A. Angelopoulos consideră că sîntem într-o perioadă de tranziție avînd specifice o serie de trăsături esențiale. *În ce constă această tranziție?* Cu aceasta începe însăși prima pagină a cărții: „Dacă secolul XIX a fost cel al expansiunii economice a Marii Britanii și Europei, secolul XX a fost marcat de două puteri dominante: Statele Unite și Uniunea Sovietică, atunci secolul XXI se anunță drept epoca Lumii a treia: Asia, Africa și America Latină” (p. 11).

Factorul fundamental ce modifică și va modifica cel mai puternic cursul evenimentelor, condițiile de viață și dezvoltare în „noua perioadă istorică” este știința și tehnologia. „Într-adevăr, mersul dezvoltării este direct determinat de progresul științei și tehnologiei; în măsura în care știința stăpînește forțele naturii, omul poate, astăzi, să realizeze într-un timp mai scurt aceeași muncă, mașinile substituindu-se nu numai eforturilor sale fizice, ci, de asemenea, și celor cerebrale” (p. 11—12).

Progresul științific și tehnologic capătă astăzi ritmuri ne-înșelătoare în trecut, se extinde spre noi și noi domenii de activitate umană, sporind șomajul la dimensiuni tot mai alarmante.

Cerința unor restructurări sociale se impune pentru a permite acțiunea progresului științifico-tehnologic și, totodată, a lăsa „să se prevadă cele mai bune perspective pentru viitorul omului” (p. 14). Demersul autorului capătă astfel un contur social-major: analiza și evaluarea factorilor care ar favoriza schimbările și ar limita riscurile pentru om și societate în ansamblul său. Diviziunea lumii în blocuri politice reprezintă un factor cu acțiune contradictorie stimulînd, pe de o parte, motivația militară de promovare a revoluției tehnico-științifice și, pe de altă parte, intensificarea competiției militare, schimbări radicale pe planul valorilor și rupturi profunde pe plan internațional. Un alt factor cu efecte opuse este și dezvoltarea țărilor Lumii a treia care poate asigura unor imense mase umane avantajele progresului tehnologic și ale industrializării, dar poate înăspri și conflictele internaționale în măsura în care țările bogate nu vor înțelege necesitatea de a le sprijini în lupta pentru lichidarea răminierilor lor în urmă. O altă forță motrice ce pătrunde pe arena istoriei este, după autor, creșterea luptei organizate a muncitorilor și a diferitelor categorii de tineri.

O mare schimbare de mentalități și atitudini se poate observa — „Omul secolului XX gîndește diferit de cel al secolului XIX” (p. 17). Omul modern dorește tot mai mult să folosească drepturile pe care le are pentru a-și asigura o justiție socială, un nivel de viață mai ridicat, o lume mai justă și mai umană.

Elaborarea unei noi strategii de dezvoltare internațională presupune o corectă apreciere a realității. Spre început, autorul atrage atenția asupra crizei economice care a ajuns la dimensiuni alarmante. Este o „criză de civilizație” (p. 19), care — se susține — cuprinde atât țările capitaliste, cit și cele socialiste. Asupra acestei concluzii, lucrarea nu aduce argumente, făcînd ca analiza să-i lipsească tocmai evidențierea determinării de sistem a crizei lumii capitaliste industrializate, trecînd peste această limită, lucrarea aduce fapte și precizări care merită a fi luate în considerație. „... trecerea de la o situație de prosperitate relativă care a prevalat în cursul deceniului 60” la o „stare brutală de criză a fost un «șoc» pentru ansamblul economiilor țărilor industriale ale blocului occidental” (p. 20). Creșterea prețului petrolului nu a generat criza ci doar a agravat-o, întărind influența a numeroși factori care începuseră deja să acționeze provocînd importante perturbații ale economiei și relevînd slăbiciunile sistemului economic.

Din păcate, specialiștii nu au fost în măsură să prevadă criza. Mai mult, „în ciuda amploarei și intensității răsturnărilor economice, constatăm că acestea nu au trezit, în suficientă măsură, atenția guvernelor occidentale pentru a le face să adopte o nouă strategie a dezvoltării capabilă a face față problemelor care se pun pe termen scurt sau lung” (p. 21). Și deceniile viitoare oferă perspective sumbre. Ipotezele prevăd, pentru anii 1980–1990 o creștere a produsului național brut, pe economia mondială, de 1%. Pentru țările industriale cu economie de piață, creșterea economică până în 2000 va fi — se stipulează — inferioară celei din deceniile precedente. Șomajul va continua să capete dimensiuni neliniștitoare (dublu față de numărul actual). Inflația va persista la nivelele de azi, iar dezordinea monetară se va agrava. Se va accentua distanța dintre Țările din Nord și cele din Sud, iar sărăcia va continua să fie foarte răspândită. Cheltuielile pentru înarmare sporesc, în timp ce datoriile țărilor în curs de dezvoltare — împiedică tot mai mult progresul lor.

Există o serie de cauze care explică deteriorarea situației economice, dar cea mai importantă rămâne, după autor, insuficiența investițiilor productive. În aceste contexte, progresul tehnologic accentuează și el șomajul. Asupra acestui punct se cuvine să ne oprim.

Numeroase studii au abordat locul și rolul progresului tehnologico-științific contemporan în contextul problematicei globale ale dezvoltării. Concluziile care se impun, pun în lumină teza conform căreia nu tehnologia este „vinovată” de marile perturbări și „decuplări” de care suferim astăzi, ci modul defectuos în care aceasta (tehnologia) a fost și continuă să fie concepută și folosită în structurile socio-economice ale lumii capitaliste, impunându-se o schimbare radicală a modelelor de acțiune umană. Spre un asemenea tip de analiză înclină și A. Angelopoulos. Principiul „mai multă producție cu mai puțină muncă” implică o anumită politică și strategie socială urmărind „o mai mare introducere a tehnologiilor de producție vizînd sporirea capitalului și o reducere a extinderii locurilor de muncă” (p. 67). Ca atare, natura efectelor sociale (pozitive sau negative) ale tehnologiilor depinde de strategia de acțiune urmărită. O nouă politică „este necesară pentru a neutraliza efectele negative ale mutațiilor tehnologice și a pune în valoare efectele benefice care vor izvorî din această revoluție tehnologică” (p. 68).

Combătînd, cu o gamă variată și convingătoare de argumente, teza conform căreia cheltuielile pentru înarmare ar favoriza creșterea economică, lucrarea pune în evidență puternica interdependență a activităților economice și financiare a tuturor țărilor de pe glob. „Consecința acestei interdependențe este aceea că problemele unei singure țări devin probleme mondiale, iar soluționarea lor nu poate fi căutată decît pornindu-se de la acest context internațional” (p. 145). Această concluzie se constituie, la rîndul său, într-o premisă de bază a modelului teoretic cu care operează autorul. „Într-adevăr, succesul noilor politici este strîns dependent de existența unei colaborări sincere, coerente și dinamice între toate țările — țări industrializate, în curs de dezvoltare și exportatoare de petrol” (p. 146).

Așa se constituie argumentul-cheie al volumului și care devine domeniul de elaborare a teoriei „terapeutice” a autorului: „Doar o nouă strategie globală, bazată pe un Plan de Dezvoltare la scara resurselor lumii, poate răspunde dublei provocări specifice timpului nostru: a combate mizeria și sărăcia și a scoate economia mondială din impasul său actual” (p. 146).

O asemenea strategie, care să fie construită pe două principii de bază: a. prosperitatea să fie generală și b. dezvoltarea economică să aibă un conținut mai echitabil și uman, impune — după autor — o modificare a gândirii noastre. Un nou mod de gîndire trebuie să se sprijine pe rezoluțiile O.N.U. vizînd „Noua ordine economică mondială” și „Carta drepturilor și datoriilor statelor” (adoptate în 1974).

Ce ar trebui să urmărescă, practic, o nouă strategie de dezvoltare? Fornuînd răspunsuri la această întrebare, autorul pune în evidență finalitatea demersului său. Considerînd că sistemul capitalist nu se află în faza sa finală, ci „are numeroase posibilități de a înfrunta criza economică, cu condiția, totuși, ca politica să fie rapid reajustată evoluției schimbărilor socio-economice” (p. 178–179), soluțiile pot fi găsite urmărindu-se o „politică post-keynesiană la scară mondială” (p. 180).

Tot așa cum Keynes a căutat „să dea capitalismului un răgaz de treizeci de ani de supraviețuire” (după propriile sale afirmații), Angelopoulos propune „o politică keynesiană pentru un nou sfert de secol” (p. 182).

Planul global propus în lucrare prevede obiective, măsuri și etape vizînd un fel de nou „Plan Marshall” (p. 198) extins, în aplicarea sa, la scară internațională. Ca măsuri tranzitorii și obiective de etape, se propun: acordarea de facilități țărilor în curs de dezvoltare pentru a le permite să depășească impasul datorat enormelor datorii, crearea unei noi cereri în țările Lumii a Treia care va putea stimula și investițiile în zonele industrializate, repartizarea — conform recomandărilor O.N.U. — a 0,7% din venitul național brut al țărilor industrializate, nevoilor socio-economice ale țărilor în curs de dezvoltare etc.

În măsura în care nu se va asigura o schimbare a politicilor economice actuale, tendințele de stagnare și deteriorare a economiei mondiale se vor accentua și multiplica.

Evident, proiectarea și susținerea unui asemenea plan suscită numeroase întrebări și chiar opinii diferite. Este adevărat, autorul arată că „Interdependența dintre Nord și Sud impune

o cooperare strinsă și constructivă pentru a face față recesiunii actuale, (p. 236). Problema reală și crucială care, credem, este puțin analizată în lucrare constă în a vedea în ce măsură o asemenea cooperare este posibilă. Teza conform căreia „Țările industrializate ar trebui să ia responsabilitatea unei noi strategii de dezvoltare” (p. 237) comportă, ea însăși, o discuție de fond pentru a revedea dacă (și acum) noua ordine internațională nu ar presupune și noi modele de promovare a dezvoltării deosebite de cele practicate de țările capitaliste industrializate. Numeroase studii au pus în evidență cerința prospectării altor principii de construire a vieții și relațiilor economice deosebite de cele practicate de țările economice avansate, corespunzătoare specificului național în sensul cel mai profund (a modelelor culturale, aspirațiilor și preferințelor, resurselor și obiectivelor proprii unui popor). În aceste condiții, rezolvarea gravelor probleme mondiale presupun restructurări profunde, noi conceptualizări și abordări teoretice care depășesc viziunea lui Keynes.

O. Hoffman

M. Dobberthien, Eva Fasching, H. Herrmann, H. Rudolph, I. Schmid-Jörg, R. Süsmuth, *Frauen und neue Technologien*, Hannover, Buchdruckerei und Verlag, „Niedersachsen”, 1986

Epoca industrială a produs schimbări radicale în toate sectoarele de activitate, ea a produs modificări majore în mentalități și obiceiuri, în modul de a gândi și acționa și nu este de mirare că a solicitat în moduri diferite bărbații și femeile în procesul de producție. Ea a favorizat bărbații, „muncile masculine” fiind mai numeroase și mai bine remunerate, dar a oferit oportunități noi și pentru femei: fabricile de textile, muncile de secretariat și de birou, unele activități din sectorul servicii etc. au devenit tipic feminine: în ansamblu, însă, defavorizarea femeilor a continuat pe linia cutumelor mai vechi, moștenite istoric de la epoca precedentă.

Așa au stat lucrurile în trecut, dar cum vor sta ele în epoca postindustrială sau a revoluției tehnico-științifice? Evident, altfel decât în trecut, dar cum? Răspunsul, de această dată, nu mai poate fi căutat în trecut, ci parțial în prezent, deoarece noile tehnologii sunt la începuturile lor și, firește, în viitor, în măsura în care unele certitudini evolutive sînt clare de pe acum.

Acestea sînt problemele care stau în centrul lucrării apărute recent în R.G.F., intitulată *Frauen und neue Technologien*, conținutul ei fiind, cum ne asigură în prefața lucrării dr. Wolfgang Scheel, directorul Centrului pentru educarea politică din landul Saxonia inferioară, materialul adunat în cadrul seminarului pe tema *Femeile și noile tehnologii*.

Trebuie spus, de la început, că universul preocupărilor științifice privind locul femeilor în contextul introducerii în producție a noilor tehnologii este impresionant în această țară. Începînd cu mentalitățile existente în familie și în societate, cu modul în care este îndrumată de școală formarea tinerilor și terminînd cu modelele de gândire manageriale, o multime de aspecte sînt cercetate și analizate îndelung de cercetători și instituții culturale, cu scopul de a rezolva la timp problemele care încep să se acumuleze. În multe privințe, lucrarea pe care o prezentăm este o sinteză și acesta este motivul principal care ne-a atras atenția asupra ei. Avem de-a face cu o carte-sinteză, în care sînt dezbătute cele mai diferite aspecte ale poziției femeilor în lumea tehnologică de azi, așa cum se conturează ea într-una din țările cele mai avansate ale lumii. Rita Süsmuth își intitulează semnificativ studiul cu care începe lucrarea: *Noile tehnologii — o provocare la adresa femeilor* și conținutul lui îndreptățește pe deplin alegerea titlului. Tezele de bază ale autoarei se referă la faptul că femeile percep noua tehnologie ca pe o amenințare pentru locurile lor de muncă și pentru modul lor de viață. Se pare că, înainte de a fi un leac al tuturor relelor, „noile tehnologii” elimină sau „atacă” unele profesii, iar cele feminine nu fac excepție, dimpotrivă, muncile de birou, unele servicii etc. sînt, treptat, „curățate” de oameni vii și, cum femeile le ocupau îndeosebi, ele sînt și primele victime. Dar nu este vorba numai de atît; cercetările efectuate de Rainer Brämer și Georg Nolte, analiza istorică și culturologică și alte tipuri de analiză ne obligă să recunoaștem câteva circumstanțe agravante ale apariției problemei. Este vorba de faptul că femeile — statistic vorbind — au fost respinse pînă acum de tradiția umană a științelor naturii, între tehnică și femei s-a conturat mai de mult o „distanță” reală: oamenii de știință din trecut (nici azi lucrurile nu stau altfel în multe cazuri) le-au evitat, iar cele care au depășit această barieră tradițională n-au avut o experiență prea încurajatoare: alegerea profesiei intra, de regulă, în conflict cu rolul de femeie și, în aceste condiții, fetele trebuiau să cîntărească mult înainte de a-și alege profesia. Mai trebuie reținut și faptul că, chiar atunci cînd se încadrau în sectorul tehnic, femeile erau îndrumate spre activități auxiliare: desenatoare, asistente tehnice, laborante etc.

Celelalte studii, cuprinse în lucrarea de care ne ocupăm, adîncesc analizele, dar nu ajung la alte concluzii decît cele formulate de Rita Süßmuth. Hedwig Rudolph constată că inginerii sînt atît de rare, în sectorul electrotehnic şi în cel al construcţiilor de maşini încît numărul lor poate fi trecut cu vederea, aceasta în ciuda faptului că, încă în 1909, şcolile tehnice superioare permiteau accesul femeilor la acest gen de instruire. Helga Herrmann demonstrează, şi ea, pe cazul electronicii, faptul că diferenţele de şansă se accentuează şi nu în favoarea femeilor. Eva Fasching va aborda aceeaşi problemă a inegalităţii şanselor din perspectiva „pieţii muncii”. Căci, într-adevăr, care anume locuri de muncă sînt feminine depinde de cerinţele pieţii, de care anume activităţi sînt considerate ca tipic feminine într-o anumită cultură (munca de birou a fost iniţial o ocupaţie masculină). Or, pe piaţa muncii locurile pentru femei sînt mai puţin numeroase şi azi, ca şi în trecut.

Concluziile care se degajă din analiza detaliată a problemelor pe care le ridică în faţa femeilor „noile tehnologii” sînt dificile, numeroase şi o primă operaţie necesară este „inventarierea” lor, ceea ce şi face lucrarea de care ne ocupăm: meritul ei esenţial, însă, este de a trece de la inventar la emiterea de opinii, explicaţii şi soluţii posibile. Asupra lor merită să stăruim şi noi, pentru că le considerăm deosebit de valoroase. În situaţia actuală, de „noile tehnologii”, două atitudini sînt posibile, în opinia Ritei Süßmuth: respingerea progresului tehnic sau umanizarea lui în sensul „feminizării”, mai exact al dirijării acestui progres astfel încît el să nu mai fie o „treabă a bărbaţilor” în primul rînd. Progresul tehnic oferă, în principiu, noi şanse femeilor, dar ele nu pot aştepta apariţia lor spontană căci, de la sine, fără eforturi mari şi fără o atitudine activă din partea femeilor, „noile tehnologii” nu vor fi automat favorabile acestora, cum nu au fost nici cele „vechi”. Problema nu este deloc atît de simplă, cum pare deoarece periferizarea femeilor în procesul de producţie, în epoca industrială, a dus şi mai departe, încă, la subaprecierea locului lor posibil şi firesc. Ceea ce, altădată, fusese inechitabil, dar explicabil sub raport istoric, a devenit nefiresc ca mentalitate şi nepotrivit în raport cu posibilităţile existente. Se pare că stereotipia socială a luat locul demonstraţiei şi o simplă mentalitate depăşită istoriceste rămîne singura formă de legitimare a situaţiei femeii în raport cu „noile tehnologii”. În această perspectivă de gîndire apare limpede faptul că, în măsura în care tradiţia tehnică a oferit femeilor munci mărunte, repetitive, în general „de a doua mînă”, ea se află într-un conflict adînc şi iremediabil cu noile tehnologii, care atacă tocmai aceste categorii de activităţi şi le elimină treptat. Ele atacă activităţile, nu însă şi stereotipurile de gîndire privind locul şi rolul femeilor în producţie, chiar dacă aceste mentalităţi rămîn tiranice, sub raport istoric, şi dincolo de baza tehnologică care le-a generat. Asaltul asupra acestor mentalităţi, care tind să reformuleze noile oportunităţi ale tehnicii moderne după vechi tipare de gîndire, reprezintă o problemă de învăţare socială şi de politică culturală, iar lupta femeilor din Occident pentru şanse egale nu a scăpat din vedere acest aspect al problemei. *Frauen und neue Technologien* reprezintă, în multe privinţe, un moment de „trezire” şi rejudecare a unor probleme mai vechi, care tind să reapară şi în noile condiţii create de progresul tehnic contemporan.

Soluţia cea mai avansată ni se pare însă cea propusă de Ina Smid-Jörg: este vorba de „promovarea femeilor în viaţa profesională”. Fără o astfel de promovare nu sînt şanse ca problema să fie rezolvată corect şi durabil. Nu se neagă valoarea instruirii în domeniul tehnicii şi nici alte forme de acţiune pentru egalizarea şanselor, dar promulgarea unor măsuri legislative specifice, punerea la punct a unor programe de acţiune capabile să ofere efectiv mai multe şanse profesionale, femeilor şi, fireşte, lupta acestora pentru drepturi egale cu cele ale bărbaţilor, pe baza umanizării tehnicii şi în sensul „feminizării” ei, sînt idei valoroase, care merită toată atenţia noastră.

Nu insistăm asupra unor comparaţii culturale de amploare, totuşi nu putem încheia această prezentare fără să subliniem cîteva idei, mai întîi, faptul că ne aflăm în faţa unei lucrări de referinţă pe tema relaţiilor dintre noile tehnologii şi caracteristicile umane, din punctul de vedere al specificului sexelor. În al doilea rînd, se pare că epoca revoluţiei tehnico-ştiinţifice modifică relaţiile existente pînă acum între tehnică şi cele două sexe, dar acest proces nu poate fi gîndit ca decurgînd de la sine; procesualitatea este evidentă şi, la fel, nevoia luptei pentru „feminizarea” tehnicii noi. În ceea ce priveşte metoda esenţială de rezolvare a problemei apărute, aceasta este pur şi simplu promovarea femeii, adică realizarea „în exterior” a acelei situaţii care conţine în ea germeii şi potenţele principale de schimbare a mentalităţilor interne”, a stereotipurilor depăşite, a modelelor tiranice învechite. Această promovare trebuie să însoţească procesul de schimbare dorit şi nu poate decît să ne bucure faptul că tocmai această idee esenţială pentru egalitatea şanselor în domeniul care ne preocupă, stă la baza legislaţiei muncii din ţara noastră. Culturile pot diferi şi, fără îndoială că, cea vest-germană diferă de cea românească, dar modul de a pune problema pare a nu se deosebi. Tehnica modernă rămîne ceea ce este în toate culturile şi, la fel, problemele pe care le ridică în raport cu specificul uman, ceea ce diferă este sensibilitatea la problemă. Aşa cum o recunoaşte unul dintre autorii lucrării — Hedwig Rudolph, ţările socialiste au succese mult mai mari decît cele apusene în această privinţă, ceea ce nu înseamnă deloc inutilitatea analizei ştiinţifice în acest domeniu, în toate ţările, inclusiv la noi. Din acest punct de vedere, socotim lucrarea de care ne-am ocupat de o ţinută inte-

lectuală deosebită, ea meritând cu prisosință atenția noastră, prin seriozitatea și profunzimea analizei, prin caracterul progresist al ideilor pe care le conține. Din alt punct de vedere ea umple un gol în literatura de specialitate a multor țări din lumea de azi.

Dr. Nicolae Radu

**John A. Jakle, *The Tourist. Travel in Twentieth - Century North America*,
University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1985**

Problematica turismului american a preocupat mulți autori din această țară ca și de peste hotare, dar puțini dintre ei au reușit să ofere o carte de structură și conținutul celei a lui John A. Jakle.

Apariția în editura „University of Nebraska Press” — a cărții *Turismul. Călătoria în sec. XX în America de Nord* a constituit deci un eveniment important în literatura turistică americană și chiar pe un plan mult mai larg.

După cum ne indică din subtitlu lucrării, John A. Jakle și-a propus să aleagă din vastă problematică a turismului doar *Călătoria în secolul XX în America de Nord* care are însă implicații majore asupra întregii activități. De aceea se poate aprecia că în ansamblul său lucrarea reușește să ofere o analiză complexă asupra celor mai diverse laturi și aspecte ale evoluției turismului american, un tablou sinoptic al factorilor ce au condus la apariția și dezvoltarea lui ca și a influențelor pe care turismul le-a exercitat asupra celorlalte activități social economice.

Ilustrativ pentru autor este faptul că, deși geograf — profesor de geografie la Universitatea Illinois — reușește un punct de vedere mai mult sociologic asupra istoriei turismului în SUA și Canada de la 1900 la primul război mondial, între cele două războaie și după, până în anul 1982.

Această evoluție a turismului american este văzută de autor mai mult din unghiul unui observator din exterior, care în paralel cu profunza cunoaștere a domeniului, utilizează o foarte bogată bibliografie — din care ori de câte ori s-a simțit nevoia unor exemplificări, el apelează la numeroase citate de referință.

Cele cincisprezece capitole în care este structurată lucrarea : introducere ; turiști în natură ; natura ca atracție ; călătoria pe calea ferată și cu vaporul ; călătoria cu automobilul înainte de primul război mondial ; autostrăzile și turismul, călătoriile cu automobilul între cele două războaie mondiale ; automobilul și turismul după al doilea război mondial ; regiunea turistică ca atracție ; vestul american ca regiune turistică ; turismul în orașe ; metropola ca atracție turistică ; istoria ca atracție și concluzii — tratează din multiple puncte de vedere modul cum a evoluat turismul american și canadian. Astfel este analizată corelația care se stabilește între turism, mijloacele de transport, infrastructură turistică, baza materială de cazare și alimentație publică, tipologiile acestora, etc.

În primul rând John A. Jakle reușește în bună măsură să surprindă dorința nord americanilor și canadienilor de evadare din locurile lor de reședință pentru a cunoaște și a vedea noi zone geografice și populații — ca și impactul pe care l-au resimțit turiștii căutând peisajul, muzee, monumente etc.

Analizează apoi importanța automobilului în dinamizarea activității turistice, a influenței pe care acesta o are asupra construcțiilor de șosele — multe autoturisme au cerut mai multe șosele — comerțul stradal, format din restaurante și centre de alimentare rapidă, diversele tipuri de unități de cazare (hoteluri, moteluri, terenuri pentru camping). Autorul analizează mai mult turismul cu automobilul considerând că cel practicat cu trenul, vaporul și avionul nu-ți oferă prilejul de a intra în profunzimea lucrurilor. „Comparat cu călătoria cu trenul — spune John A. Jakle — turismul cu automobilul a oferit libertate în acțiune, un contact mai strâns cu locurile și noi tipuri de sociabilitate ca și tentația sportului” (p. 103). Automobilul a eliberat turiștii de „calea inflexibilă”, de „dependența de orarul mijloacelor de transport”, permițând turiștilor „să străbată și să urmărească locurile prin care treceau și puteau vedea locuri noi, dincolo de drumul bătut al călătoriei cu trenul” (p. 104).

De fapt, în analiza corelației dintre turism și automobil, John A. Jakle evidențiază trei aspecte principale și anume : a. automobilul a adus în turism voia bună în descoperirea peisajului și i-a plasat pe conducătorii auto într-o relație athletică cu mediul inconjurător ; b. avantajele turismului cu automobilul, comparativ cu cel realizat cu trenul, vaporul, avionul ; c. mărindu-se numărul de automobile a apărut necesitatea obiectivă a îmbunătățirii și extinderii șoselelor, a diverselor tipuri de baze de cazare și alimentație publică.

Cercetând evoluția structurală și cantitativă a unităților de cazare turistică, autorul evidențiază în special pentru deceniul 3 și 4 al secolului nostru rolul campingului, „locurile de popas au fost transformate din hoteluri în simple campinguri care ofereau prețuri reduse, libertate de mișcare și mai ales un mai strâns contact cu natura” (p. 190).

O atenție aparte acordă autorul aspectelor legate de apariția, dezvoltarea și concentrarea formelor de comerț destinată turiștilor cu toate implicațiile lor pozitive și negative. Așa-numitele „benzi comerciale” după expresia lui John A. Jakle s-au extins din perimetrele orașelor pe marginea marilor artere turistice și s-au diversificat enorm. Dacă până la al doilea război mondial, micul comerciant independent domina strada, apoi acesta a fost înghițit de marile corporații ce și-au extins tentaculele din domeniul distribuirii benzinei în cel al hotelurilor și restaurantelor.

Cu multă obiectivitate John A. Jakle atrage atenția asupra diverselor aspecte negative pe care le-au antrenat cu sine corporațiile care au dus la uniformizarea turismului — lipsindu-l tocmai de cel mai important lucru, originalitatea — aceeași arhitectură la hoteluri, moteluri, restaurante, etc. aceleași obiecte, până și mîncarea la fel. De pildă, dacă o reclamă mergea la public o foloseau în toate locurile turistice pe șosele, etc.

Referindu-se la acest aspect, autorul afirmă că „Această explozie comercială însoțită de formarea de mari corporații a dus la uniformizarea tuturor elementelor locurilor turistice, aceleași case, aceleași hoteluri, aceleași reclame pentru aceleași produse peste tot. Pînă și oamenii conversau aceleași lucruri ori de cîte ori se întâlneau pe parcursul unei excursii” și conchide fără echivoc că „uniformitatea locurilor, apăsarea peste tot unde domnea comerțul de masă. Este rezultatul comerțului de masă, căutarea afaceristului pentru dominatorii obișnuți în comerțul cu amănuntul” (p. 191).

Multitudinea aspectelor din care a fost analizată evoluția turismului nord american și canadian, sinceritatea cu care sînt abordate unele aspecte a determinat primirea cu simpatie a cărții de către critica de specialitate. „O excelentă lucrare de cercetare ... o super carte” cum o denumea Lisle S. Mitchell — University of South Carolina sau „Aceasta este într-adevăr o carte semmifectivă. Ea este în primul rînd un produs a unei foarte largi documentări, fiind cîntărită ca extrem de utilă și în al doilea rînd ca extrem de lizibilă ... Subiectul este important nu numai pentru elevi și profesori dar și pentru cititorul în general educat” cum o caracterizează John R. Stilgoe — Harvard University etc.

În totalitate lucrarea oferă o lectură plăcută, captivantă, ideile fiind redată în mod concis și cu claritate, ele acoperind o largă paletă din domeniul atât de complex al turismului — o lucrare actuală scrisă cu competență și obiectivitate.

Cu toate că lucrarea se ocupă de evoluția turismului american — care neîndoielnic privit din punct de vedere al apariției și evoluției lui, are multe similitudini cu cel din alte țări — apreciem că traducerea ei în limba română ar fi binevenită și instructivă.

I. Talabă